

Pròleg

Per força és trist prologar una publicació d'homenatge a una col·lega estimada i desapareguda. Per a mi és particularment trist encetar aquest volum d'homenatge a la professora Milagro Gil-Mascarell Boscà, catedràtica de Prehistòria de la Universitat de València. A Milagro Gil-Mascarell no li agradava que la cridaren amb el nom sencer; s'estimava més, com a dona plana i senzilla que era, que l'anomenaren familiarment: Mila.

Mila Gil-Mascarell se'n va anar a l'altre món sobtadament, i va deixar un buit i una amargor dels quals encara no ens hem refet els que la coneguérem. A tots se'ns va gelar la sang, a tots: als col·legues del Departament de Prehistòria, als companys de la Facultat de Geografia i Història de la Universitat de València, als companys de la Universitat d'Extremadura, als professors de Prehistòria i Arqueologia de tot Espanya, als estudiants que la gaudien en classe, als que els dirigia les investigacions, i també als administratius...

Recorde que quan va morir, tot estava enllestit per a començar el curs 1994-95, i que el seu nom figurava en els horaris. Recorde que uns dies després, en el despatx de vicedegans (una dependència de la Facultat sempre plena de professors, i més en els dies previs a l'inici de curs), la secretària del degà va esborrar el seu nom dels horaris. Ens va dir què estava fent, i el nus en la gola i els ulls brillants d'aquesta funcionària es van escampar a totes les goles i a tots els ulls dels presents... Ens costava d'assumir a tots el fet; se'ns feia costera amunt –i se'ns fa– prescindir de la generositat i la bonhomia de la professora Gil-Mascarell.

Humanament és molt difícil iniciar el record d'una companya com Mila i prescindir, per sempre més, del seu contacte directe. Es fa difícil perquè conreava l'amistat, donava ànim, i estimulava a tothom a fer les coses ben fetes. A poc que creuares amb ella unes paraules sobre les classes d'aquest o d'aquell curs, o sobre com captar l'interès dels estudiants, et senties estimulat. La professora Gil-Mascarell considerava que els professors universitaris són uns autèntics afortunats, ja que investiguen el que els apassiona i expliquen el que els agrada, a més, a gent jove i il·lusionada,

que es renova, i permet mantenir un contacte constant amb les generacions del futur de la nostra societat. La professora Gil-Mascrell gaudia intensament en la investigació prehistòrica, disfrutava com un infant en «fer parlar les pedres» –deia– i reconstruir, des d'aquest diàleg (esotèric per al profà, però meticulós i rigorosíssim per a ella) les societats neolítiques. Costa d'assumir que no es podrà parlar mai més amb una professora que estava compromesa fins el moll dels ossos amb la democràcia, amb la justícia social i amb la solidaritat envers les capes populars. Per raons generacionals, vaig compartir amb la professora Gil-Mascrell l'experiència que va comportar la transició democràtica espanyola, fa ja vint anys. Formàvem part de la mateixa agrupació (no debades estavem en la mateixa Facultat), anàvem a les mateixes reunions «clandestines», repartíem pamflets pels mateixos carrers i els mateixos pobles, i cridàvem en les mateixes manifestacions demanant «llibertat, amnistia i estatut d'autonomia».

La professora Gil-Mascrell desitjava que arribara la democràcia, com desitja que isca el sol qui passa una nit en pena, per a poder-se dedicar a la passió de la seua vida: la investigació i la docència universitària. Recorde que, en les inacabables reunions que propiciava la Junta Democràtica, parlàvem d'una societat on s'aboliren les classes socials, i Mila afegia, a cau d'orella i amb humor, que ella volia una societat sense classes socials i sense «reunions». L'excaució, la prehistòria, el treball amb els estudiants li agradaven molt més que no les «reunions d'agrupació» (que no eren sino una mena de «porgues» per les que passava el seu compromís polític, però, sens dubte, no eren la seua vocació). En un acte d'homenatge que se li tributà uns mesos després de deixar-nos, Pedro Ruiz, Rector de la Universitat de València i company de Mila, en referir-se a aquella època va recordar de la professora que conduïa un dos-cavalls, entrenat tant per a arribar a les immediacions dels jaciments, travessant estrets camins, com per a contenir caixes de pamflets que s'havien de repartir. I, efectivament, Mila, com el seu dos-cavalls, estava al servei de la democràcia i de la investigació.

Sempre va ser fidel a les seues conviccions polítiques i a la ciència. Anys després, quan era catedràtica de Prehistòria de la Universitat d'Extremadura, fou nomenada Directora General de Patrimoni Cultural de dita Comunitat (entre 1984 a 1986). Seguia en peu el seu compromís, s'esforçava per millorar les condicions de vida dels ciutadans extremenys, però ara, i des d'aquest càrrec, ho feia tot nuant el deler de la seua vida –la investigació– i la responsabilitat d'una intel·lectual compromesa.

Uns mesos després de la seua desaparició, per abril del 1995, la Facultat organitzà un homenatge a la professora i hi acudiren no sols estudiants i professors de la Facultat, no sols companys, sino un nodrit grup de professors de Prehistòria de diverses universitats espanyoles. Era la prova del reconeixement a la qualitat humana i professional de Mila.

Fóra una impostura, per la meua part, si pretenguera dissenyar un perfil de l'activitat investigadora i acadèmica de la profesora Gil-Mascarell. Em limitaré a comentar, tanmateix, alguns trets significatius. Mila Gil-Mascarell fou professora de Prehistòria de la Universitat de València des del 1968. El 1983 va guanyar la càtedra de Prehistòria de la Universitat d'Extremadura, i va romandre en dita Universitat fins 1986, any en què es va reincorporar a la Universitat de València. Fou alumna de Miquel Tarradell, qui va dirigir la seua Tesi Doctoral (llegida el 1971) sobre «Yacimientos ibéricos en la Región Valenciana: estudio del poblamiento». La seua investigació, en el decurs del temps, va anar remuntant-se del món ibèric a la iberització, i d'aquesta a l'Edat del Bronze. Els prehistoriadors reconeixen el mèrit i la vàlua de les seues aportacions sobre l'Edat del Bronze.

L'estratègia d'investigació que, per al Bronze valencià, desenrotllà la professora Gil-Mascarell, comporta l'estudi d'aquella societat des de diversos elements, com ara el poblament, la base agrícola i ramadera, el desenvolupament de la metal·lúrgia o el ritual funerari. El seu interès era explicar la vida d'aquelles comunitats, quantificar el nombre de poblats per unitats de superfície, les dimensions d'aquests, la ubicació, l'estructuració del territori, la reconstrucció de l'ecosistema agrari, la determinació d'espècies vegetals conreades o d'espècies ramaderes, les tècniques de treball emprades, la indústria –des dels teixits a la tecnologia metal·lúrgica–, la diferenciació social... Es tracta, en definitiva, de donar una explicació històrica global d'aquelles comunitats servint-se de la quantificació, la interrelació d'elements o la comparació entre jaciments. Treballs com «El bronce tardío y el bronce final en el País Valenciano» (València, 1981), «La agricultura y la ganadería como vectores económicos del Bronce valenciano» (*Saguntum*, 25), «Las fases de ocupación en el yacimiento de la Mola d'Agres. Su dinámica evolutiva» (*Recerques del Museu d'Alcoi*, 3) son exponents del seu treball.

La tasca investigadora de Gil-Mascarell fou feta –mai més ben dit– a peu d'obra: des de l'excavació i des del laboratori. Mila gaudia profundament, vibrava, en les excavacions. Destaquen les campanyes que va dirigir als poblats ibèrics de Torís, Villagordo del Cabriel, Llucena, Cabdet i

Camporrobles; les excavacions dels jaciments dels poblats calcolítics de Villafranca de los Barros i Alange –tots dos a Badajoz–, i, de manera especial, les campanyes que feu a La Mola d'Agres, on estudià en Bronze valencià, jaciment aquest que quedarà unit al seu nom.

Però, a més, la professora Gil-Mascarell serà recordada per haver consolidat, en aquesta Universitat, la investigació prehistòrica des dels més recents mètodes d'anàlisi científica. Un sòlid grup de professors, alumnes i col·laboradors d'ella, en són el testimoni i la millor herència que ens ha deixat. Val a dir que en els darrers anys, la prehistòria ha conegut un avanç espectacular. De fet és la primera especialitat de la història que ha integrat en l'explicació el procés multidimensional –mediambiental, cultural, social– de l'acció humana.

La prehistòria no sols ha desenvolupat l'arqueologia prehistòrica, incorporant noves tècniques, sino que, a més (i especialment), s'ha obert a una estreta col·laboració interdisciplinària amb l'antropologia i les ciències de la natura. Açò ha permès conèixer acuradament el medi ambient on actua una comunitat determinada i preguntar-se no sols per la relació entre la comunitat i medi natural, sino a més, sobre el perquè i el com de les transformacions de les societats.

Mila Gil-Mascarell ha ensenyat als seus alumnes –avui professors i museòlegs reconeguts– que el prehistoriador no s'ocupa sols de la catalogació i descripció de materials i cultures, com es feia, encara, fa unes dècades, sino que aspira a explicar estructures i dinàmiques dels grups humans i a donar compte de l'especificitat de les formacions socials. Per arribar-hi ha calgut trencar rutines i assumir el canvi científic de la disciplina. La investigació en prehistòria inclou competències diverses i variades en moltes ciències, i el prehistoriador, convertit en un científic policompetent en molts camps, articula el saber des de l'estratègia del seu objecte d'estudi. L'activitat professional de la professora Gil-Mascarell s'ha dirigit per aquest camí i ha propiciat que els seus deixebles esdevinguin excel·lents prehistoriadors.

La contribució de Mila a aquesta aventura necessària per explicar-nos la història, constitueix un llegat impagable.

Aquest volum d'homenatge que la revista *Saitabi* dedica a la professora Gil-Mascarell, enceta una nova etapa de la publicació. Fa ara exactament tres anys, l'equip deganal que presidesc es va comprometre davant la Facultat a renovar la publicació. L'objectiu, acordat per la Junta de Facultat, era doble. Per un costat, es tractava de mantenir la funció tradicional de la revista, és a dir, que continuara essent portaveu de la investigació dels professors del Centre i de tots aquells que volgueren acollir-se a les seues pàgines. Però, a més, per un altre costat, ens proposàvem potenciar la difusió de la investigació de les àrees de coneixement de la Facultat, mitjançant la planificació de *dossiers* monogràfics sobre diverses qüestions científiques, decidides pel consell de redacció, i encomanades a professors de la Facultat. Aquests *dossiers* s'inclouran en cada número ordinari de la revista i s'acompanyaran d'una part miscel·lània i d'una part dedicada a ressenyes d'investigacions, tesis doctorals i d'altres activitats d'interés en la comunitat científica. Aproximar-nos a la societat valenciana serà un objectiu preferent.

Vull agrair, en nom de la Facultat de Geografia i Història, l'esforç i la il·lusió que molts col·legues han fet per renovar *Saitabi*. Se'm permetrà que no els mencione tots, però sí aquell qui més se n'ha ocupat: Pablo Pérez García, secretari de la revista i de la Facultat.

Aquest volum d'homenatge, i per tant extraordinari, no pot mostrar —per raons òbvies— la nova estructura de la publicació. Tanmateix, servirà de pòrtic per què el lector conega, si més no, els canvis formals introduïts. L'Ajuntament d'Albaida, el poble de Mila Gil-Mascarell, s'ha volgut adherir a l'homenatge i ha contribuït a la publicació d'aquest número.

València, maig del 1996

MARC BALDÓ LACOMBA
Degà de la Facultat de Geografia i Història

CURRICULUM VITAE DE LA
DRA. MILAGRO GIL-MASCARELL BOSCA

Tasca docent

Ha realitzat ininterrompudament tasques docents universitàries des del 1968:

- Adjunta interina de Prehistòria i Etnologia de la Universitat de València (des del 5 de juny del 1968 al 31 de març del 1973).
- Adjunta numerària de Prehistòria i Etnologia de la Universitat de València (des del 1 d'abril del 1973 fins el 25 de maig del 1983).
- Catedràtica numerària de Prehistòria de la Universitat d'Extremadura (des del 25 de maig del 1983 fins el 10 de juny del 1986).
- Catedràtica de Prehistòria de la Universitat de València (des del 10 de juny de 1983 fins el 25 de setembre del 1994).

Publicacions principals

- Yacimientos ibéricos en la Región valenciana. Estudios del poblamiento (resum de la tesi doctoral), València, 1971.
- «La Torre ibérica de Foios (Lucena del Cid, Castellón)», *XII Congreso Nacional de Arqueología (Jaén, 1971)*, Zaragoza, 1973.
- «Restos funerarios ibéricos en las provincias de Castellón y Valencia», *Papeles del Laboratorio de Arqueología de Valencia*, 9 (1973).
- «Resumen de las excavaciones realizadas en el poblado ibérico de La Carencia (Turís, Valencia)», *XIII Congreso Nacional de Arqueología (Huelva, 1973)*, Zaragoza, 1975.
- «Sobre las cuevas ibéricas del País valenciano: Materiales y problemas», *Papeles del Laboratorio de Arqueología de Valencia*, 11 (1975).
- «Excavaciones en la Torre de Foios (Llucena, Castelló)», *Cuadernos de Prehistoria y Arqueología Castellonenses*, 4 (1977).
- «Excavaciones en la Cueva Ritual ibérica de Villagordo del Cabriel (Valencia)», *XIV Congreso Nacional de Arqueología (Vitoria, 1975)*, Zaragoza, 1977.

- «El poblamiento del Bajo Palancia en la época ibérica», *Saguntum*, 12 (1977) [En col·laboració amb C. Aranegui].
- «L'activitat de l'equip del Laboratori d'Arqueologia de València durant els cursos 1973-1976», *Fonaments*, 1 (1978). [En col·laboració amb C. Aranegui, R. Enguix, G. Pereira, i B. Martí].
- «La Torre de Foios (Llucena, Castelló). Elementos para su cronología», *Saguntum*, 13 (1978).
- «Un interesante vaso de Los Villares (Caudete de las Fuentes, Valencia)», *Archivo de Prehistoria Levantina*, XV (1979). [En col·laboració amb E. Pla Ballester].
- «Vasos Plásticos y cerámicas con decoración en relieve de barniz negro», *Arqueologie en Languedoc*, 1 (1978). [En col·laboració amb C. Aranegui].
- «La iberización en el País valenciano», *Ampurias*, 38-40 (1976-78). [En col·laboració amb D. Fletcher, E. Pla, i C. Aranegui].
- «La primera Edad del Hierro: Las penetraciones indoeuropeas y sus influencias», en *Nuestra Historia*, t. I, València, 1980.
- «A propósito de la forma cerámica del Bronce valenciano», *Saguntum*, 15 (1980).
- «Aplicación de un modelo reproductivo a una economía primitiva. Posibilidad de análisis mediante los restos arqueológicos», *II Coloquio Internacional de Prehistoria (Morella, 1975)*, Morella, 1980. [En col·laboració amb C. Aranegui, C. Enguix, B. Martí, G. Pereira, i A. Vall].
- «El Bronce Tardío y el Bronce Final», en *El Bronce Final y el comienzo de la Edad del Hierro en el País Valenciano*, València, 1981.
- «Notas acerca del poblamiento ibérico en el País Valenciano», *I Congreso d'Història del País Valencià (Valencia, 1971)*, Valencia, 1981, t. II).
- «Algunos materiales prehistóricos del Cerro de Sant Miquel de Llfría», *Archivo de Prehistoria Levantina*, XIV (1981).
- «El poblado de la Mola d'Agres. Dos cortes estratigráficos», *Saguntum*, 16 (1981).
- «El poblado de la Mola d'Agres (Agres, Alicante)», *XIV Congreso Nacional de Arqueología (Murcia, 1982)*, Zaragoza, 1984.
- «Una urna de la primera Edad del Hierro procedente de Los Villares (Caudete de las Fuentes)», *XIV Congreso Nacional de Arqueología (Murcia, 1982)*, Zaragoza, 1984. [En col·laboració amb M. A. Vall de Pla].
- «El Bronce Final i l'inici del procés d'iberització al País Valencià», *Fonaments*, 4 (1988).

- «El final de la edad del Bronce: Estado actual de la investigación», *Arqueología del País Valenciano: Panorama y Perspectivas*, Alacant, 1985.
- «Troballes de l'Edat del Bronze i de l'època romana a l'entorn de l'Albufera de València», *Afers*, 1 (1985).
- «Enterramientos en cistas de la Edad del bronce en la baja Extremadura», *Saguntum*, 20 (1986). [En col·laboració amb A. Rodríguez i J. J. Enríquez].
- «Un enterramiento en cista en Villafranca de los barros (Badajoz)», *Homenaje a A. Beltrán*, Zaragoza, 1986. [En col·laboració amb A. Rodríguez].
- «La cultura del Bronce valenciano: Estado actual de la investigación», *Homenaje a L. Siret (1934-1984)*, Sevilla, 1986. [En col·laboració amb R. Enguix].
- «El yacimiento calcolítico de Los Cortinales en Villafranca de los Barros (Badajoz)», *Archivo de Prehistoria Levantina*, XVII (1987). [En col·laboració amb A. Rodríguez].
- «Materiales de superficie del poblado prerromano de Hornachuelos en Ribera del Fresno (Badajoz)», *Revista de Estudios Extremeños*, XLIV (1988). [En col·laboració amb A. Rodríguez].
- «Reflexiones sobre la Prehistoria como ciencia», *Homenatge al Dr. Sebastià García Martínez*, t. I, València, 1988.
- «Prehistòria i Antiguitat», en *Història del País Valencià*, València, Editorial Tres i Quatre, 1992.
- «La agricultura y la ganadería como vectores económicos del Bronce valenciano», *Saguntum*, 25 (1992).
- «Las fases de ocupación en el yacimiento de la Mola d'Agres. Su dinámica evolutiva», *Recerques del Museu d'Alcoi*, 3 (1994).
- «La Mola d'Agres et le problème de la construction des grands murs à l'âge du Bronze XXIV c.D. de France». Carcasone (en premsa) [En col·laboració amb J. L. Peña].
- «Algunas reflexiones sobre el Bronce valenciano», *Saguntum*, XXVIII, (1995).

Principals projectes d'investigació

- La cultura ibérica en el País Valenciano (MEC, 1968-1977).
- El Bronce Final y el proceso de iberización en el País Valenciano (MEC, 1975-1983).
- Antropización del paisaje en la Sierra de Espadán (Castellón) (Universitat de Chicago, 1980-1985).
- El Segundo Milenio antes de cristo en la Cuenca del Guadiana (MEC, 1983-1987).
- La cultura del Bronce Valenciano (MEC, 1983 i ss.).
- Paleoeconomía y Medio Ambiente en el País Valenciano entre el Solutreo-Gravetiense y la Edad del Bronce (DIGICYT, 1987 i ss.).

Altres mèrits

- Directora General de Patrimoni Cultural de la Junta d'Extremadura (1984-1986).
- Membre de la Comissió Assessora del MEC per al desenvolupament de la infraestructura d'investigació de les ciències arqueològiques (1985-1986).
- Membre de la Comissió Executiva de la Institució valenciana d'Estudis i Investigació (1987-1994). Isla de Ibiza, siglos VII-VI a.C., Universitat de valència, 1987.
- M. Pérez Ripoll: Evolución de la fauna prehistórica en el Mediterráneo español: Metodología, técnicas de troceado y su interpretación arqueológica, Universitat de València, 1987.

